

ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОРДОННИХ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Костащук В.І.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Розкрито особливості розвитку закордонного туризму в Чернівецькій області. Запропоновано класифікацію основних чинників розвитку закордонного туризму та визначено їх вплив на інтенсивність туристичних потоків. Проаналізовано особливості формування основних туристичних потоків із Чернівецької області за країнами світу, для характеристики яких запропоновано використовувати індекс інтенсивності туристичних потоків.

Ключові слова: закордонний туризм, чинники розвитку туризму, туристичні потоки, коефіцієнт інтенсивності туристичних потоків.

Постановка проблеми: Закордонний туризм відіграє помітну роль в економічній діяльності більшості туристичних підприємств, які працюють на ринку туристичних послуг України. Розвиток даного виду туризму дозволяє громадянам України задовольняти свої потреби в рекреації та туризмі не тільки в межах власної країни, але і за її межами. Закордонний туризм дає можливість задовольнити найрізноманітніші рекреаційно-туристичні потреби, ознайомитись із природними та історико-культурними цінностями інших народів, що є вагомим передумовою для взаємоповаги та взаєморозуміння між окремими народами.

Вплив закордонного туризму на розвиток національної економіки неоднозначний: з одного боку, турист, виїжджаючи за межі країни, підтримує економіку країни, в якій він відпочиває, але, з іншого боку, прибувши до країни постійного проживання, він вже буде вимагати надання туристичних послуг на рівні кращих світових стандартів, що є вагомим чинником постійного розвитку вітчизняного туристичного комплексу. Дослідження закордонного туризму вимагає аналізу різних аспектів формування закордонних туристичних потоків з метою виявлення їх основних закономірностей і зміни в просторі та часі.

Проблеми розвитку міжнародного туризму загалом та окремих його видів в Україні досліджуються багатьма науковцями. Так загальні тенденції розвитку та теоретико-методологічні аспекти дослідження міжнародного туризму розкрито в працях М. П. Мальської, Н. В. Антонюка, А. Ю. Александрової; проблеми формування привабливості національного туристичного продукту для іноземців та його просування на зовнішній ринок розглядаються в розвідках Г. Лавриненка, О. Бордуна, К. Горба, А. Кускова, І. Саух; забезпеченість рекреаційно-туристичними ресурсами регіону та її вплив на розвиток туризму досліджують М.Й. Рутинський, О.О. Бейдик, Ю. Зінко; перспективи транскордонної співпраці в галузі туризму розглянуто висвітлюють С. Артеменко,

І. Федорова, Л. Божко, І. Волошина; досвід інших країн в розвитку туризму вивчається Н. Антонюк, С. Дяків, А. Охріменко, І. Смирнов.

Мета даної роботи - дослідити особливості розвитку закордонного туризму в Чернівецькій області, вивчити основні напрямки виїзних туристичних потоків за країнами світу, та визначити їх мотиваційну складову.

Виклад основного матеріалу. Дослідження головних напрямків формування закордонних (виїзних) туристичних потоків з регіону вимагає проведення аналізу кількісних та відносних показників, вивчення основних чинників формування та їх впливу на розвиток туристичної галузі як країни прибуття, так і країни (регіону), із якої виїхали туристи. Таке дослідження необхідно проводити в кілька етапів: 1) з'ясувати основні чинники розвитку закордонного (виїзного) туризму; 2) вивчити загальні тенденції формування туристичних потоків відповідно до мети відвідування; 3) проаналізувати головні напрямки формування туристичних потоків за країнами світу та визначити мотиваційні аспекти здійснення таких подорожей; 4) провести класифікацію країн світу за обсягами виїзних туристичних потоків та метою їх відвідування.

Розвиток закордонного туризму залежить від значної кількості чинників, які тією чи іншою мірою впливають на формування туристичних потоків. Усіх їх пропонуємо об'єднати в 4 групи: міждержавні, загальнодержавні, ресурсні, особистісні (табл. 1).

Міждержавні та загальнодержавні чинники розвитку міжнародного туризму зазвичай поширені на всій території України.

Головні нормативно-правові акти які істотно впливають на розвиток закордонного туризму в Україні, такі: Конституція України, яка гарантує права і свободи людини, в тому числі й на відпочинок; Податковий кодекс України – регламентує особливості сплати податків суб'єктами туристичної діяльності; основні засади

Основні чинники впливу на розвиток закордонного туризму

Група	Чинники	Характери впливу на закордонний туризм
Міждержавні	Міждержавних відносин	Характер міждержавних відносин (дружні, напружені, конфліктні тощо)
	Міждержавних угод	Наявність міждержавних угод покликаних сприятливо туристичним обмінам (спрощення візових, страхових, медичних та інших формальностей, запобігання подвійному оподаткуванню туристичної діяльності тощо)
	Входження в міжнародні організації	Підпорядкування міжнародним стандартам надання туристичних послуг та виконання відповідних статутних положень
Загальнодержавні	Нормативно-правові	Наявність та ефективність загальнодержавного законодавства в сфері надання туристичних послуг, їх стандартизація тощо
	Макроекономічні	Загальний стан економіки впливає на інвестиційну привабливість туристичної сфери, визначає рівень життя та доходів населення, формує попит на туристичний продукт
	Суспільних відносин	Проявляються у міжнаціональній та міжрелігійній терпимості, політичній стабільності, злочинності тощо
Ресурсні	Природно-географічні	Розкриваються в географічному положенні регіону, наявності певних видів природних рекреаційно-туристичних ресурсів
	Історико-культурні	Наявність в межах території цікавих для туриста історико-культурних об'єктів
	Інфраструктурні	Забезпеченість та рівень розвитку в регіоні туристичною інфраструктурою
Особистісні	Освіта	Рівень освіти сприяє виникненню бажання відвідати різні видатні місця в країнах світу
	Особисті вподобання та мода	Споживач завжди готовий придбати те що йому подобається
	Релігійні переконання	Спонукають споживачів відвідати іноземні країни з паломницькими цілями
	Родинні та ностальгічні зв'язки	Спонукають людей здійснювати подорожі в інші країни з метою відвідування батьківщини, чи родичів

туристичної діяльності в Україні викладено в законі України „Про Туризм”, та інших нормативно-правових актах. Нормативно-правове забезпечення туристичної діяльності в Україні наразі можна вважати задовільним.

Макроекономічні чинники розвитку закордонного туризму можуть проявлятися як на загальнодержавному так і на регіональному рівнях. Основними показниками, які характеризують макроекономічну ситуацію в окремому регіоні країни, є валовий регіональний продукт (ВРП), обсяг інвестицій, та зміна номінальних і реальних доходів населення. Протягом 2005-2010 років у Чернівецькій області спостерігалися різні тенденції зміни ВРП. У період із 2005 по 2008 рр. ВРП (у фактичних цінах) зріс із 4,2 млрд. грн., до 8,8 млрд. грн. Однак в 2009 році відбувся спад до 8,4 млрд. грн. Від 2010 р. знову простежується певне зростання даного показника до 9,8 трлн. грн. [5]. Макроекономічне становище позначилось на рівні доходів населення області. Доход одного жителя області за досліджуваний період збільшився із 5,1

тис. грн. у 2005 р. до 13,5 тис. грн. у 2010 р. Значимо, що найвищі темпи приросту реальних доходів населення було зафіксовано в 2005 році (+24,8%), тоді як за 2009 рік вони скоротились на 9,2%.

Суспільні чинники в межах країни мають вагомий вплив на розвиток візного туризму, натомість на виїзний туризм мають найбільший вплив суспільні процеси в країнах виїзду. Зокрема, суспільно політичні події 2011 – 2012 рр. у країнах Близького Сходу істотно вплинули на зміну географії закордонних туристичних подорожей жителів Чернівецької області.

Ресурсні чинники розвитку закордонного туризму проявляються в бажанні відвідати місця, віддалені від постійного місця проживання та за межами рідної країни. Як приклад можна навести значний розвиток „пляжного” туризму через відсутність в Чернівецькій морського узбережжя. Даний аспект забезпеченості рекреаційними ресурсами області відіграє вагомий роль у формуванні географії закордонних туристичних потоків.

Особистісні чинники розвитку розкриваються в особистих уподобаннях та потребах туриста. Вони залежать від рівня освіти, моди на певні туристичні послуги, конфесійної належності туриста, наявності в нього родинних зв'язків в інших країнах світу тощо. Особисті чинники формування закордонних туристичних потоків частково відображаються в меті туристичної мандрівки.

Зазначимо що на формування закордонних туристичних потоків впливають усі вище перелічені чинники.

За період 2005-2010 рр. з території Чернівецької області було здійснено понад 137,6 тис. зарубіжних туристичних мандрівок. Пересічно за рік закордонні подорожі здійснює 22,9 тис. туристів. Найбільше закордонних туристів було зареєстровано в 2008 р.: 32,3 тис., що становить майже j від загальної чисельності туристів за весь період спостережень. Найменше виїзних туристів було зареєстровано в 2005 р. – 17,2 тис. осіб (12,5 %), що майже вдвічі менше від максимальних значень. Загалом динаміку чисельності виїзних туристів Чернівецької області відображено на рис. 1.

Різке скорочення кількості закордонних туристів у 2009 році пояснюється початком економічної кризи. Її наслідком стало істотне скорочення реальних доходів населення в Чернівецькій області, що спричинило падіння попиту на закордонний туристичний продукт.

Основною метою здійснення подорожей за межі України населенням Чернівецької області є дозвілля і відпочинок. З цією метою виїжджало понад 87,8 тис. осіб, що становить понад 63,8 % від загальної кількості виїзних туристів. Понад 17,5 % - здійснило виїзний туризм з метою службової необхідності, діловою, бізнесу та навчання. Інші цілі виїзду становлять від 0,2 до 5%.

Упродовж 2005-2010 рр. жителі Чернівецької області відвідали понад 80 країн світу (табл. 2)

Отже Чернівецькій області притаманна значна концентрація туристичних потоків у межах перших 5-ти країн (Туреччина, Італія, Єгипет, Болгарія та Польща). Зазначені країни протягом 2005-2010 років відвідало понад 81,5 тис. закордонних туристів, що становить 57,4% від загальної кількості закордонних туристів. У той самий час в понад 50 країн світу за досліджуваний період було здійснено менше 100 подорожей.

Важливим аспектом нашого дослідження є виокремлення груп країн за інтенсивністю закордонних туристичних потоків із Чернівецької області. Для визначення інтенсивності закордонних туристичних потоків пропонуємо розраховувати індекс інтенсивності закордонних туристичних потоків за формулою 1.

$$I_i = (K_i / (365 \times n)) / ((\sum_{i=1}^m K_i / M) / 365 \times n)$$

де I – індекс інтенсивності закордонного туристичного потоку в i -ту країну; K_i – кількість закордонних туристів, що відвідали i -ту країну протягом n - років, m – сумарна кількість країн до яких спостерігались закордонні туристичні поїздки протягом n - років.

Таким чином, коефіцієнт інтенсивності закордонних туристичних потоків відображає відхилення щоденного закордонного туристичного потоку до певної країни від певних пересічних значень. Відповідно до значень інтенсивності туристичних потоків виокремлено такі групи країн:

- країни із дуже високим рівнем інтенсивності закордонних туристичних потоків ($I > 15$). До таких країн для Чернівецької області відносять Туреччину ($I = 18,9$). Цю країну щоденно відвідують з туристичною метою майже в 19 разів частіше ніж пересічно інші країни. Високий рівень відвідування пояснюється наявністю: 1) високоякісного туристичного продукту за порівняно низьку ціну; 2) наявністю істотних торговельно-економічних зв'язків між підприємцями;

- країни із високим рівнем інтенсивності закордонних туристичних потоків ($14,99 > I > 5,0$). До країн цієї групи відносять Італію ($I = 9,2$), Єгипет ($I = 8,9$), Болгарію ($I = 8,5$) та Польщу ($I = 5,7$). Дані країни користуються попитом у вітчизняних туристів завдяки наявності значних історико-культурних ресурсів (Італія, Єгипет, Польща), пропонують якісний та порівняно недорогий туристичний продукт (Болгарія, Єгипет). Окрім того, в Італії працює значна кількість українських заробітчан, яких часто відвідують родичі з України. З Польщею останнім часом налагоджені також студентські та культурні обміни, існує також вагомий підприємницький потенціал;

- країни із вищим за пересічний рівень інтенсивності закордонних туристичних потоків ($4,99 > I > 2,0$). До цієї групи належать Китай (I

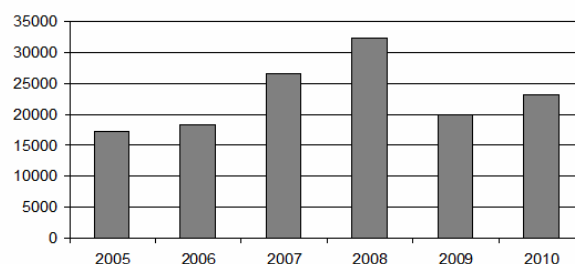

Рис. 1. Динаміка закордонного туризму Чернівецької області

Розподіл виїзних туристів Чернівецької області за країнами світу (фрагмент таблиці)

№ п/п	Країна	Виїхало туристів (осіб)													
		2005		2006		2007		2008		2009		2010		Всього	
		K ¹	% ²	K ¹	% ²	K ¹	% ²	K ¹	% ²	K ¹	% ²	K ¹	% ²	K ¹	% ²
1.	Туреччина	6978	40,5	3338	18,1	5735	21,5	4856	15,0	4288	21,4	5108	22,1	30303	22,0
2.	Італія	438	2,5	473	2,5	6271	23,6	1488	4,6	2987	14,8	2808	12,1	14465	10,5
3.	Єгипет	1333	7,7	1827	10,5	3219	12,1	3111	9,6	1742	8,7	2948	12,7	14180	10,3
4.	Болгарія	2335	13,5	4032	21,9	4126	15,5	4407	13,6	4303	21,4	4574	19,7	13777	10,0
5.	Польща	1420	8,2	1962	10,6	2220	8,3	1360	4,2	1014	5,0	1185	5,1	9125	6,6
6.	Китай	496	2,8	557	3,0	891	3,3	2131	6,6	1341	6,7	1038	4,5	6454	4,7
7.	Румунія	882	5,1	579	3,1	1096	4,1	1565	4,8	589	2,9	334	1,4	5054	3,7
8.	Чехія	425	2,4	778	4,2	648	2,4	661	2,0	286	1,4	2230	9,6	5028	3,7
9.	Угорщина	697	4,0	843	4,6	698	2,6	297	0,9	130	0,6	308	1,3	2973	2,2
10.	Росія	180	1,0	25	0,1	29	0,1	249	0,8	987	4,9	943	4,1	2404	1,7
11.	США	246	1,4	230	1,3	161	0,6	81	0,3	1118	5,6	155	0,6	1991	1,4
12.	Греція	603	3,5	337	1,8	138	0,5	94	0,3	56	0,3	194	0,8	1422	1,0
13.	Іспанія	117	0,7	248	1,4	285	1,1	305	0,9	244	1,2	191	0,8	1390	1,0
14.	Франція	45	0,3	55	0,3	147	0,6	108	0,3	314	1,6	67	0,3	736	0,5
15.	Американське Самоа	-	-	-	-	193	0,7	467	1,4	-	-	-	-	660	0,5
74.	Туркменістан	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,0	-	0,0	1	0,0
75.	Вірменія	-	-	-	-	-	-	1	0,0	-	-	-	0,0	1	0,0
76.	Ісландія	-	-	-	-	-	-	1	0,0	-	-	-	0,0	1	0,0
77.	Коста-Ріка	-	-	-	-	-	-	1	0,0	-	-	-	0,0	1	0,0
78.	Пакистан	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,0	-	0,0	1	0,0
79.	Судан	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,0	1	0,0
80.	Інші	4	0,0	9	0,1	9	0,0	10	0,0	98	0,5	95	0,4	225	0,1

Примітка: K¹ – загальна чисельність виїзних туристів; %² – відсоток від загальної кількості виїзних (закордонних) туристів. = 3,9), Румунія (I = 3,2), Чехія (I = 3,2) та Угорщина (I = 2,4). Дані країни приваблюють буковинських туристів значною культурно-історичною спадщиною, мають із Чернівецькою областю тісні підприємницькі зв'язки. Окрім того, до Румунії спрямовується багато туристів із румуномовних районів області (Глибоцький, Герцаївський);

- країни із пересічним рівнем інтенсивності закордонних туристичних потоків (1,99 > I > 0,8). Дану групу формують Росія (I = 1,5), США (I = 1,2), Греція (I = 0,8) та Іспанія (I = 0,8). Зазначені країни приваблюють туристів із Чернівецької області наявністю тут значної кількості історико-культурних ресурсів, а також значної кількості заробітчан, що виїхали до них. Вагомим чинником розвитку закордонного туризму до Іспанії та Греції є також відпочинок на узбережжі морів. Даний різновид туристичного продукту в цих країнах характеризується високою якістю при прийнятних цінах;

- країни із нижчим за пасічний рівнем інтенсивності закордонних туристичних потоків (0,79 > I > 0,5) – Франція (I = 0,5), Американське Самоа (I = 0,5), Чорногорія (I = 0,5), Великобританія (I = 0,5), Словаччина (I = 0,5), Австрія (I = 0,5), Німеччина (I = 0,5), ОАЕ (I = 0,5). Зазначені країни володіють значними рекреаційно-туристичними ресурсами. Пропонований тут

туристичний продукт характеризується високою якістю, але і порівняно високими цінами (окрім Чорногорії). Тому туристичні ринки зазначених країн наразі вітчизняними туристами освоєні недостатньо;

- країни із низьким рівнем інтенсивності закордонних туристичних потоків (0,49 > I > 0,2). До цієї групи країн належать Ізраїль (I = 0,3), Туніс (I = 0,2), Казахстан (I = 0,2), Таїланд (I = 0,2) і Португалія (I = 0,2). Дані країни щорічно відвідує від 250 до 366 туристів. Для кожної із зазначених країн на розвиток закордонного туризму Чернівецької області впливають різні чинники: ностальгічні зв'язки (Ізраїль, Казахстан), дешевий і відносно якісний туристичний продукт (Туніс, Таїланд), для Ізраїлю, навпаки дорогий і якісний туристичний продукт. Ринки даних країн наразі освоєні недостатньо.

- країни із дуже низьким рівнем інтенсивності закордонних туристичних потоків (0,19 > I > 0,05). До цієї групи країн можна віднести Хорватію (I = 0,1), Узбекистан (I = 0,08), Швецію (I = 0,06), Канаду (I = 0,06) та Індію (I = 0,06). Дані країни пропонують на міжнародному ринку або якісний і дорогий туристичний продукт (Швеція, Хорватія, Канада), або ж характеризуються важкою транспортною доступністю (Узбекистан, Індія, Канада). Ці перешкоди істотно впливають на

формування інтенсивних туристичних потоків із Чернівецької області;

- країни з епізодичною відвідуваністю ($0,049 > I > 0,01$). Це країни до яких із Чернівецької області за період 2005-2010 рр. виїжджало кілька десятків туристів. До них належать – Домініканська республіка, Швейцарія, Кіпр, Бельгія, Нідерланди, Литва, Азербайджан, Білорусь, Латвія, Фінляндія, Саудівська Аравія, Шрі-Ланка, Мальдіви, Мальта, Марокко, Сирія, Індонезія, Куба та ін.

- країни із одиничною відвідуваністю ($0,009 > I$). Дану групу формують країни до яких із Чернівецької області пересічно за рік виїжджає 1 і менше закордонних туристів. До цієї групи країн відносяться – Австралія, ПАР, Норвегія, Данія, Мексика, Афганістан та інші.

Отже, для Чернівецької області характерна значна різноманітність напрямків туристичних потоків, але в більшість країн світу здійснюється незначна кількість туристичних подорожей.

Висновки. Закордонний туризм для Чернівецької області є одним із найважливіших напрямків господарської діяльності туристичних підприємств. Чисельність закордонних туристів і напрямки туристичних потоків залежать від багатьох чинників, що проявляються як на загальнодержавному так і на особистісному рівні.

З кожним роком кількість закордонних туристів в області змінюється. Такі зміни зумовлені перш за все соціально-економічними чинниками, які мають вагомий вплив на формування доходів населення, а отже, і на формування попиту на закордонний туристичний продукт. Власне цим і пояснюється значне скорочення закордонних туристичних подорожей у 2009 році.

Чернівецькій області притаманна значна концентрація закордонних туристів на подорожах до країн Чорноморського (Туреччина, Болгарія) та Середземноморського (Туреччина, Єгипет, Італія) регіонів. Основним туристичним продуктом більшості із зазначених країн є відпочинок на узбережжі морів (Чорного, Середземного, Червоного). Тому відтік туристів у зазначені країни істотно зменшує попит на відповідний вітчизняний туристичний продукт. Значні обсяги поїздок зумовлені тим, що в Україні аналогічний туристичний продукт пропонується за практично співставними цінами (а той і вище), але його якість бажає бути кращою.

Дослідження інтенсивності туристичних потоків дозволили зробити такі узагальнення:

- усі країни за показниками інтенсивності закордонних подорожей із Чернівецької області можна згрупувати в 9 груп. Найбільша кількість країн зосереджена в категоріях одиничні та

епізодичні відвідування. Це свідчить про те, що населення Чернівецької області віддає перевагу відпочинку в кількох відомих країнах, а також про низький рівень освоєності вітчизняними туристичними підприємствами туристичних ринків більшості країн світу.

- значна кількість економічно розвинених країн (Франція, Великобританія, Німеччина, Австрія, Швеція, Норвегія) ввійшли до категорії країн із нижчою за пересічну та низькою інтенсивністю туристичних подорожей. Ці країни, як правило, пропонують якісний, але відносно дорогий туристичний продукт, а оскільки переважна більшість населення Чернівецької області не має фінансових можливостей його придбати то й на нього немає попиту. Важливо також те, що туристичні ринки зазначених країн ще недостатньо використовуються суб'єктами туристичної діяльності.

Отже, в результаті проведеного дослідження встановлено: 1) високий рівень концентрації туристичних потоків у країні, які пропонують туристичний продукт, який може створюватись в Україні. Це засвідчує втрату вітчизняними туристичними підприємствами конкурентних переваг на внутрішньому ринку, 2) туристичні ринки більшості країн світу вітчизняними туристичними підприємствами неосвоєні або ж освоєні недостатньо. Тому в перспективі є значні можливості для пропозиції на ринку закордонних туристичних послуг нових видів туристичного продукту.

Список літератури

1. Косташук В.І. Географічні аспекти розвитку іноземного туризму в Чернівецькій області / В.І. Косташук // Часопис соціально-економічної географії. – Харків. – 2012. Вип.13(2). – С.132-135
2. Лавриненко Г. Формування міжнародного іміджу України в Західному світі (на прикладі Польщі) / Г. Лавриненко // Схід. – 2011. - № 4 (111).
3. Москаленко М.А. Туристичний імідж України / М.А. Москаленко / Географія та туризм. – К. 2011. – Вип.12. – С. 83-87.
4. Онисько М.Б. Міжнародний туризм: світові тенденції та Українські реалії [Електронний ресурс] / М.Б. Онисько // Агентство стратегічних досліджень. – Режим доступу: sd.net.ua/2012/05/24/turism-ukrainemir/html
5. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2011 р./ Головне управління статистики в Чернівецькій області / за ред. А.В. Ротаря. – Чернівці, 2012. – 603 с.

Костащук В.И. Географические аспекты формирования иностранных туристических потоков Черновицкой области.

Раскрыты особенности развития иностранного туризма в Черновицкой области. Предложена классификация основных факторов развития иностранного туризма и определены их влияние на интенсивность туристических потоков. Проанализированы особенности формирования основных туристических потоков из Черновицкой области по странам мира, для характеристики которых предложено использовать индекс интенсивности туристических потоков.

Ключевые слова: зарубежный туризм, факторы развития туризма, туристические потоки, коэффициент интенсивности туристических потоков.

Kostashchuk V.I. Geographical aspects of formation of foreign tourist flows in Chernivtsi region. The article studies peculiarities of development of a foreign tourism in Chernivtsi region. It is suggested the classification of major factors in the foreign tourism development and their impact on the intensity of tourist flows. The article analyses the features of formation of the main tourist flows from Chernivtsi region to the countries of the world, for the characteristics of which it is proposed to use the intensity coefficient of tourist flows.

Key words: foreign tourism, factors of tourism development, tourist flows, the intensity coefficient of tourist flows.